

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1973/25

Karar Sayısı:1974/5

Karar Günü:19/2/1974

Resmi Gazete tarih/sayı:21.6.1974/14922

İptal davasını açan: Askerî Yargıtay Başkanlığı

İptal davasının konusu: 1402 sayılı Kanunun (1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bir geçici madde eklenmesine dair) 15/5/1973 günlü, 1728 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değiştirilen 20. maddesinin, Askerî Yargıtay'ın varlık ve görevlerini ilgilendiren alana girdiği ve Anayasa'nın 7., 8., 12., 132., 134. ve 141. maddelerine aykırı düştüğü ileri sürülerek iptali istenilmiştir.

II. YASA METİNLERİ :

A. İptali istenen ve konuyu ilgilendiren Kanun kuralları :

1) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 1728 sayılı Kanunla değiştirilen 20. maddesi:

"Sıkıyönetim komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerce verilip temyiz edilen hükümler, 353 sayılı Kanunun 1596 sayılı Kanunla değişik 217. maddesinin son fıkrası uyarınca en geç iki ay içinde karara bağlanır."

2) Bu maddenin göndermede bulunduğu 353 sayılı Kanunun 1596 sayılı Kanunla değişik 217. maddesinin son fıkrası şöyledir:

"Savaş halinde Askerî Yargıtay, dosyanın Askerî Yargıtay Başkanlığına intikalini müteakip en geç iki ay içinde karara bağlar."

B. İptal davasında dayanılan Anayasa kuralları:

"Madde 7- Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır."

"Madde 8- Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır."

"Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

"Madde 132- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanuna hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiç bir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında yasama meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve

yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiç bir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

"Değişik Madde 134- Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hâkimler altmışbeş yaşım bitinceye kadar hizmet görürler. Askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunla belli edilir.

Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar."

"Değişik Madde 141- Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri en az albay rütbesinde birinci sınıf hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı-İkinci Başkanı ve daire başkanları, Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

"Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri ve üyeler hakkındaki disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir"

III. İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15. maddesi uyarınca 20/10/1973 gününde Muhittin Taylan, Avni Givda, Sait Koçak, Kemal Berkem, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Ahmet Akar, Halit Zarbun, Ziya Önel, Abdullah Üner, Kani Vrana, Lûtfî Ömerbaş, Şevket Müftügil, Nihat O. Akçakayalıoğlu, ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında :

Açılan davanın 1600 sayılı Yasanın 23. maddesinin 1 sayılı bendi karşısında 44 sayılı Yasanın 25. maddesinin birinci fıkrasının 3 sayılı bendi kuralına uygun düştüğü ve dosyanın eksikliği bulunmadığı anlaşıldığından esasın incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV. ESASIN İNCELENMESİ :

Davanın esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi, iptali istenen kanun kuralı, Anayasa'ya aykırılık iddiasına dayanaklık eden Anayasa kuralları, bunlarla ilgili gerekçeler ve başka yasama belgeleri konuya ilişkin öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 20. maddesi: "Sıkıyönetim Komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerce verilip temyiz edilen hükümlere Askerî Yargıtay'ca öncelikle bakılır." biçiminde iken;

15 Mayıs 1973 günlü, 1728 sayılı Kanunla değiştirilerek "Sıkıyönetim Komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerce verilip temyiz edilen hükümler, 353 sayılı Kanunun 1596

sayılı Kanunla değişik 217. maddesinin son fıkrası uyarınca en geç iki ay içinde karara bağlanır." biçimine sokulmuştur.

Maddenin değiştirilmesine ilişkin ilk Hükümet gerekçesinde "1402 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra 353 sayılı Kanunda yapılan değişiklik buraya da aksettirilmiş, böylece madde hafzedilmeyerek madde numarasının teselsül etmemesi mahzuru önlenmiştir" denilmiş; 105 No. lu Geçici Komisyon raporunda da bu değişikliğin nedeni açıkça yazılmayarak, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunun 15 ve 23. maddelerinin Anayasa Mahkemesinin 15, 16 Şubat 1972 günlü, 1971/31-1972/5 sayılı kararıyle iptal olduğuna işaret edilerek yalnızca, "emce sözü edilen iki maddenin yeniden düzenlenmesi zarureti hasıl olmuş, diğer taraftan iki yıla yaklaşan uygulamada Sıkıyönetim Kanununun aksayan ve ihtiyaçları tam karşılamayan bazı maddelerinin de yeniden ele alınması ve belirtilen ihtiyaçlar paralelinde düzeltmelere gidilmesi uygun görülmüştür. Böylece uygulamada yetersiz kaldığı görülen maddelerle iptal olunan maddeler yerine ikame olunacak hükümlerin ahenkli bir şekilde işlemesi mümkün kılınmak istenmiştir." biçiminde bir ifade kullanılmıştır.

Bu tasarının Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında bir milletvekilinin, "20. maddeyi de içine alan değişiklikleri yerinde bulduklarından, tatbikatın kesin, kararlı olmasının ve kısa zamanda yerine getirilmesinin memleket için yararlı neticeler sağlayacağından, işin uzamasının adaleti zedelediğinden" söz ettiği ve Millî Savunma Bakanının da, "Anayasa Mahkemesince iptal edilen Sıkıyönetim Kanununun 15. ve 23. maddelerinin yeniden tedvini sırasında iki yıla yaklaşan uygulamada aksayan ve ihtiyaca cevap vermeyen bazı maddelerin de yeniden revizyona tabi tutulduğunu" söylediği anlaşılmıştır.

Millet Meclisinde tasarının tümü üzerindeki görüşmelerde, tasarının genel gerekçeden yoksun olması nedeniyle gündemden çıkarılmasına ve komisyona iadesine karar verilmiş, bundan sonra Hükümetçe yazılar genel gerekçede de evvelki sözler tekrarlanarak iki yıla yaklaşan uygulamada aksayan ve ihtiyaçlara tam cevap vermeyen bazı maddelerin, de yeniden revizyona tabi tutulduğu bildirilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyon raporunda da değişiklik gerekçesi açıkça belirtilmemiş ve yalnızca yukarıda denildiği gibi eksiklik ve aksaklıktan söz edildiği ve Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda da dava konusu 20. maddenin görüşmesiz kabul edildiği görülmüştür (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 11, 64. Birleşim, S. Sayısı-256, 65. Birleşim, Sahife : 233-277).

B. Dava konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olup olmadığının saptanabilmesi için :

1) Anayasa'daki mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerinin niteliği ve dava konusu değişik 20. maddedeki "en geç iki ay içinde karara bağlanır" kuralının mahkemelerin bağımsızlığını ve hak kimlik teminatını zedeleyip zedelediği,

2) Bu gibi (süre) lerin Yargıtay'ı ve Danıştay'ı ilgilendiren kanunlarda da yer alıp almadığı ve böylece Anayasa'nın 12. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı bir durumun oluşup oluşmadığı;

3) İptal davası gerekçesinde öne sürüldüğü gibi bu kuralın, Askerî Yargıtay'ın görev alanını kısıtlayıp kısıtlamadığı, Askerî Yargıtay'ı idarenin denetimine bağlı tutma gibi bir sonuca yol açıp açmadığı ve sanıkları çok, hacimli dosyalarda Yargıtay'ın gereği gibi incelemelerde bulunmasına engellik edip edemeyeceği ve bu yüzden adlî hatalarla karşılaşılıp karşılaşılmayacağı, konuları üzerinde durulması gerekli görülmüştür.

a) Anayasa'nın 132. maddesinde mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi: Hâkimlerin görevlerinde bağımsız oldukları, Anayasa'ya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verecekleri,

hiç bir makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı, görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamayacağı, görüşme yapılamayacağı veya herhangi bir beyanda bulunulamayacağı, yasama ve yürütme organlarıyla idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda oldukları, bu organların ve idarenin mahkeme kararlarını hiç bir suretle değiştiremeyeceği ve bunların yerine getirilmesini geciktiremeyeceği,

biçiminde açıklanmış;

Anayasa'nın 133. maddesinde hâkimlik teminatının da :

Hâkimlerin azlolunamaması, kendileri istemedikçe Anayasa'da gösterilen yaşdan önce emekliye ayrılamayacakları, bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa aylıklarından yoksun kılınamayacakları,

Hususlarından ibaret olduğu belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi iptal davasına konu yapılan "Askerî Yargıtay'ın, sıkıyönetim mahkemelerinden verilip temyiz edilen hükümleri iki ay içinde karara bağlayacağı" kuralı ile yalnızca bu gibi davaların, nitelikleri, önemleri ve kamu düzenindeki etkileri gözönünde tutularak çabuklaştırılması amacı güdülmüş, bu kuralın, yukarıda belirtilen mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerinden herhangi biri ile çelişen yönü bulunmamış, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere tesir, telkin veya tavsiyede bulunmak gibi hiçbir anlam taşımamıştır.

b) Kaldı ki dava konusu 20. maddeye benzer hükümlerin Anayasa Mahkemesi ile umumî mahkemelerin, Yargıtay'ın ve Danıştay'ın görevlerine giren birçok kanunlarda da yer aldığı görülmüştür. Örneğin :

aa) Anayasa'nın 81. maddesinin son fıkrasında; "Anayasa Mahkemesi, iptal istemini 15 gün içinde karara bağlar."

bb) Yine Anayasa'nın 151. maddesinin üçüncü fıkrasında; "Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere 6 ay içinde karara bağlar."

cc) 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1317 sayılı Kanunla değişik 9. maddesinin 4 sayılı bendinin son fıkrasında; "Bu yönetmelik veya yönetmeliğin uygulanmasıyla ilgili işlemler aleyhine Danıştay'da açılacak iptal davaları iki ay içinde karara bağlanır".

çç) 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanaatlar Kanununun 40. maddesinin c bendinin üçüncü fıkrasında "Danıştay bu talepleri üç ay içinde neticelendirir."

dd) 2004 sayılı İcra ve iflas Kanununun değişik 366. maddesinde; "Tetkikat temyiz edilen karara hasredilir ve 15 gün içinde karara bağlanır."

ee) 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun değişik 11. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesinde; "Çalışma Bakanlığının bu konudaki kararlarına, ilgililer kendilerine yapılacak yazılı bildiri tarihinden başlayarak 6 işgünü içinde Yargıtay Başkanlığına itiraz edebilirler. Bu itirazlar Yargıtay'ın iş davalarına bakmakla görevli dairesi tarafından 6 işgünü içinde karara bağlanır,"

ff) 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 8. maddesinde; "İş mahkemelerinden verilen kararlar, Yargıtayca iki ay içinde tetkik olunarak karara bağlanır."

Biçimindeki düzenlemeler iptali istenen kuralla bir doğrultuda bulunmuş ve görüldüğü gibi bizzat Anayasa dahi bazı dava ve işlerin Anayasa Mahkemesince belirtilen süreler içerisinde bitirilip karara bağlanmasını öngörmüştür.

Bunlardan başka yine kanunlarımızda işlenen suç yüzünden bozulmuş olan güvenlik ve düzeni süratle yerine getirmek, adaleti bir an önce gerçekleştirmek, suç işleme eğiliminde olan kimseleri de uyarmak gibi haklı amaçlarla bazı iş ve davaların ivedilik ve öncelikle ve öteki işlerden önce görülüp bitirilmesini sağlayacak kurallara da yer verilmiştir. Bunların başında 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme usulü Kanunu gösterilebilir. Bu kanunda, Cumhuriyet Savcılarının, kanunun kapsamına giren suçlardan ağır cezalı olanların hazırlık soruşturmalarını en geç üç gün içinde, ötekilerinin ise aynı gün tamamlamaları ve mahkemenin de hemen duruşmaya başlayarak davayı bir celsede bitirmesi öngörülmüş; bundan başka asliye ceza mahkemesinin herhangi bir nedenle çalışmadığı hallerde bu mahkemenin görevine giren bu gibi davaların asliye hukuk mahkemelerinde, sulh mahkemesinin görevine giren davalarda sulh hâkimi bulunmadığı takdirde de davanın yine asliye mahkemesinde görüleceğide kabul edilmek suretiyle ceza usulü hukuku yönünden kamu intizamı niteliğini taşıyan görev kaidesine dahi istisnalar konulmuştur.

1609 sayılı Kanuna göre, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet alıp verme suçları, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkındaki Kanunun kapsamına giren suçlar, 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ile ilgili suç ve davalar dahi sözü edilen 3005 sayılı Kanunun yukarıda değinilen kurallarına uygun olarak kovuşturulacaktır.

Demek oluyor ki: Dava konusu 20. maddedeki (süre) nin benzerleri, Anayasa Mahkemesini, adliye mahkemelerini, Yargıtayı ve Danıştayı ilgilendiren kanunlarda da bulunduğu için davacının gerekçesindeki (... her üç yargı organına tabi vatandaşlar arasında bu bakımdan Askerî Yargıtaya tabi olanların aleyhine bir netice hasıl etmesi itibarıyla bu husus Anayasa'nın ruhuna ve 12. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırıdır) sözlerine katılmanın mümkün olamayacağı ortadadır,

C) Anayasa'da ve işaret olunan kanunlarda sözü edilen (süre) lerin ve davaların süratle görülüp karara bağlanmasını öngören öteki kuralların, Anayasa Mahkemesini veya öteki mahkemeleri ve hâkimleri bazı makam ve mercilerin etkisi veya telkini altında bırakmak gibi bir anlama geldiği veya böyle bir amaç taşıdığı yolundaki anlayışı, bu kuralların konuluş gerekçeleri ve Kanun Koyucunun asıl maksat ve amacı ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Bilindiği gibi Ceza Usulü Hukukunun başlıca üç esaslı niteliğinden (sadelik, sürat, teminat) birisi de davalarda sürati sağlamaktır. Suç işlenmekle toplumun düzeni bozulmuş, güvenliği zedelenmiş, toplumu oluşturan bireyler tedirginlik içine atılmıştır. Toplumun yararı, suçlunun bulunup süratle ve en uygun biçimde cezalandırılmasını böylece bozulan güvenlik ve düzenin yeniden sağlanmasını gerektirir. Davaların uzayıp gitmesinin, toplum içinde çatışmalara, şahsi öç almalara ve yeni yeni suçların işlenmesine, huzursuzluklara yol açtığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenlerle "sürat" usul kanunlarının başlıca öğelerinden biri olarak nazara alınagelmekte bulunmuş, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda da bu nedenle duruşmaların bir celsede bitirilmesi ilkesine yer verilmiştir. Ne var ki Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki bu ilkenin çok vakit yeterince işlemediği görüldüğünden çeşitli kanunlarda sürati sağlayıcı yukarıda işaret edilen özel kuralların konulması zorunlu duruma gelmiştir.

Şurasını da belirtmek gerekir ki: iptali dava olunan 20. madde kuralı Askerî Yargıtaya gelen bütün dava ve işler hakkında olmayıp sadece sıkıyönetim ilân edildiği zamanlarda sıkıyönetim

komutanlığı nezdinde kurulmuş olan askerî mahkemelerden verilen hükümlerin incelenmesine ait ve münhasır bulunmaktadır.

Bilindiği gibi sıkıyönetim ancak; savaş hali, savaş gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten ve dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasa'nın tanıdığı hür ve demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin belirmesi gibi doğrudan doğruya Devletin, memleketin ve rejimin varlığını tehdit eden çok önemli hallerde ilân edilebileceği ve sıkıyönetim mahkemelerinin de bu kabil suçlara ilişkin davalara bakacağı dikkate alınır. Bu çeşit davaların gerek askerî mahkemelerde gerek Askerî Yargıtayda uzayıp gitmelinden doğan sakıncaların ağırlığı ve büyüklüğünün kendiliğinden ortaya çıkacağı ve dava konusu 20. maddede bu gibi davalara ait temyiz incelemesinin belli süre içinde yapılmasını öngören kuralın konma nedeninin açıkça anlaşılacağı şüphesizdir. Sıkıyönetimin ilânı gerektiren olaylar ve nedenlerin, Devletin varlığı demokratik rejimin ayakta tutulması bakımından savaş halinden daha az önemde olmadığı düşünülecek olursa söz konusu sürenin savaş halinde yeterli, sıkıyönetim halinde yetersiz olacağı yolunda bir mukayeseye gitmenin isabetli bir sonuç sağlamıyacağı da görülür.

Şurasını da derhal belirtmek yerinde olur ki; davalarda sürati sağlamaya yönelik bu gibi kuralların hiç bir suretle yukarıda da işaret olunduğu gibi (teminat) ı zedeleyecek, mahkemelerin ve Yargıtayın gerçekleri layıkî veçhile araştırmalarını kısıtlayıp güçleştirecek, adaletli ve doğru bir neticeye varılmasına engel olacak biçimde kullanılamayacağını da söylemeyi: gerek yoktur. Ancak (teminat) kavramıyla birlikte yürütüldüğü ve (teminat) ı gölgelemediği takdirde (sürat) gerçek bir değer taşıyacaktır.

Dava konusu 20. maddede belli edilen iki aylık süre, Askerî Yargıtaya gelen sanığı çok-hacimli bir takım dosyaların gereği gibi incelemesine yeterli olmuyorsa bu husus, söz konusu kuralın Anayasa'ya aykırılığı nedenini teşkil etmeyip ancak ya o sürenin biraz daha uzatılmasına yahut Askerî Yargıtayın kadrosunun genişletilerek ihtiyaca elverişli bir duruma getirilmesine yol açabilecektir.

Dava konusu 20. maddenin. Askerî Yargıtay'ın görev alanını kısıtladığı veya bu anayasal müesseseyi idarenin denetimi altına soktuğu da söz konusu olamaz.

Bu yüksek yargı organının, sıkıyönetim mahkemelerinden verilen kararların da temyiz incelemesini, işin icabının ve davanın niteliğinin gerektirdiği biçimde hukuk, hakkaniyet kurallarına uygun bir halde (teminat) ın ve savunma hakkının gölgelenmesine meydan vermiyecek surette, esası süratle feda etmeksizin gereği gibi yapacağı açık bir gerçektir. Bazı dosyaların incelenmesi, nitelikleri gereği bu süre içinde bitirilememişse bu, ancak kanundaki sürenin o davalar için yeterli olmadığını gösterebilir. Böyle bir durumda yüksek hâkimlerin denetlenmesi ve sorumlu tutulması yoluna gidilmek istenmesinin ise, hukuk ve Anayasa dışı davranış olacağı da kuşkusuz bulunmaktadır.

V. SONUÇ:

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 1728 sayılı Kanunla değişik 20. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın reddine Avni Givda ve Ahmet Akar'ın karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile 19/2/1974 gününde karar verildi.

Başkan
Muhittin Taylan

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Kemal Berkem

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit Zarbun

Üye
Ziya Önel

Üye
Abdullah Üner

Üye
Kâni Vrana

Üye
Ahmet Koçak

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Nihat O.
Akçakayalıoğlu

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞI OY YAZISI

13/5/1971 günlü, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 20. maddesinde "Sıkıyönetim Komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerce verilip temyiz edilen hükümlere Askerî Yargıtay'da öncelikle bakılır." kuralı yer almakta idi. 15/5/1973 günlü, 1728 sayılı Kanun bu maddeyi "Sıkıyönetim Komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerce verilip temyiz edilen hükümler 353 sayılı Kanunun 1596 sayılı Kanunla değişik 217. maddesinin son fıkrası uyarınca en geç iki ay içinde karara bağlanır." biçiminde değiştirilmiştir. Dava ve inceleme konusu maddenin göndermede bulunduğu kural Askerî Yargıtay'ca ancak savaş halinde uygulanabilir. Bir kuraldır ve "Savaş halinde; Askerî Yargıtay, dosyanın Askerî Yargıtay Başkanlığına intikalini müteakip en geç iki ay içinde karara bağlar." biçimindedir. Böylece Askerî Yargıtay, Sıkıyönetim Komutanlığı nezdindeki askerî mahkemelerden gelen işleri de iki ay içinde sonuca bağlamak zorunluluğu karşısında bırakılmış olmaktadır.

Son sıkıyönetim dönemi ile ilgili olarak temyiz yoluyla incelenmek üzere Askerî Yargıtay'a gelmiş ve gelecek işler arasında 83, 300. üstelik 500 sanıklı, en ağır eylem ve cezalara ilişkin davalar ve çok büyük hacimli, gereği gibi incelenmesi uzun zaman gerektiren dosyalar bulunduğu bir gerçektir. Kanunla belirlenmiş bir sonuca bağlama süresi ise ilgililerince uyulması zorunlu bir yasal buyruk demektir. Buyruğun gereklerini yerine getirmeyen görevliler haklarında yerine göre ya disiplin ya ceza kavuşturulmasına girişilir. Şu veya bu nedenle o yollara gidilmezse yasa kuralı bir

kanun için hayatî önemde bulunan bir niteliğini, tüm nüfuzunu ve saygınlığını yitirir; ciddiye alınmaz, işlemez, işletilmez olur.

27/6/1972 günlü, 1600 sayılı Askerî Yargıtay kanununun Dördüncü Bölümünde görev gereklerine uymayan davranışlardan dolayı Askerî Yargıtay mensuplarına verilecek disiplin cezalarına ve görevle ilgili suçların kovuşturulması yöntemlerine ilişkin çeşitli kurallar yer almaktadır. Az önce değinilen ağırlık ve kapsamdaki davalarda ilgili Askerî Yargıtay dairelerine açık iki yol vardır .Ya yasal buyruğa uyulacak ve bu durumda öteki askerî mahkemelerden gelen tüm işler bir yana bırakılarak sıkıyönetim davaları, hâkimlerin vicdanlarını doyuracak biçimde gereği gibi incelenmeden karara bağlanacaktır. Yahut da işler yasal süresi içinde bitirilemeyecek ve hâkimler kanun buyruğuna karşı çıkmış duruma geleceklerdir. Görülüyor ki dava konusu kurala uyulmasında da uyulmamasında da ilgililer bakımından tıpkı ağırlıkta sakıncalı bir ortamın oluşması beklenmelidir. Herhangi bir işte görevini gereği gibi yaptığı kanısına varamamanın vicdan tedirginliği içine, veya yasa buyruğunu yerine getirememiş olmanın disiplin yahut ceza kovuşturmasını gerektirebileceği kaygısına düşmekten başka bir yol seçemeyecek duruma gelmiş hâkimlerin teminatlı olduklarından ve bunların oluşturduğu mahkemenin bağımsızlığından söz edilemez. Kural böyle bir sonuca yol açtığı ve Askerî Yargıtay hâkimlerinin Anayasa'nın 132. maddesinde belirtilen biçimde hüküm vermelerini engelleyeceği için Anayasa'nın özellikle 7., 132., değişik 141. ve 8. maddelerine aykırı düşmektedir. 141. maddede Askerî Yargıtay'ın yargılama yönteminin kanunla düzenleneceği yazılı olduğundan bir işi belirli sürede bitirme kuralının yargılama yöntemi içinde yer alabileceği ve kanunla düzenlenebileceği ileri sürülebilirse de 141. maddenin son fıkrasında bu kanunun mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı gereklerine uygun olması buyurulduğundan böyle bir savunmada geçerli sayılamaz.

Anayasa Mahkemesi'nin, bu karşıoy yazısının ilişkin bulunduğu, 19/2/1974 günlü, 1973/25 -1974/5 sayılı kararında dava konusu kuralda yazılı süreye benzer sürelerin kimi kanunlarda hatta Anayasa'da yer almış bulunduğu değinilmektedir. Bir kuralın benzerlerinin başka kanunlarda da bulunmasının, hele bunlar Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçmemişse, Anayasa'dakiler ise ancak düzenlediği konulara özgü, Anayasa'da yer almış istisna hükümlerinden olduğu için, o kuralın Anayasa'ya uygun bulunduğu yolunda kanıt olarak ileriye sürülmesi düşünülemez.

Kararda verilen örnekler, bu yasalarda incelenme evresi bir süre ile sınırlanmış konuların basit, kolayca ve süratle karara bağlanabilir nitelikleri ile Askerî Yargılayın bakmakta olduğu ve bakacağı işlerin ağırlığı, karışıklığı ve önemi arasında bir ölçüştürmeye gidilmeden alınmış gibi görünmektedir. Sıkıyönetim Kanununun, sıkıyönetim komutanlıkları nezdindeki askerî mahkemeleri davaları belirli bir süre içinde bitirmek zorunluğunda bırakmamış olduğu ve bunun nedenleri üzerinde de durulmamıştır. Anayasanın 81. maddesinin karara bağlama süresini 15 gün olarak saptadığı yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya üyeliğin düştüğüne karar verilmesi konularında Anayasa Mahkemesinin görevine başladığı 1962 yılından bugüne dek gelen işleri sonuca bağlayan kararlar sayısının beşi geçmediği gözden kaçırılmaması gerekli bir olgudur. Anayasanın 151. maddesinde mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddialarının karara bağlanması için saptanan ve 1488 sayılı Yasa ile üç aydan altı aya çıkarılan sürenin kesin olmadığı; çünkü yine bu maddenin (dördüncü fıkra) süre içinde karar verilmemesi durumunu öngördüğü, üstelik Anayasa Mahkemesi kararının mahkemenin esas hakkındaki kararı kesinleşinceye değin gelmesini dahi gözönünde bulundurduğu unutulmamalıdır. Kararda Anayasadan ve öteki kanunlardan verilen örneklerin, bu yönleriyle de, dava konusu kuralın Anayasaya uygunluğu görüşüne gerekçelik edebilmekten uzak bulundukları ortadadır.

Dava konusunu yalnızca bir süre sorunu gibi görmeye ve süre yetersizse kanunla uzatılabileceğini ve bu nedenle de ortada bir Anayasaya aykırılık sorunu bulunmadığını düşünmeğe olanak yoktur. Çünkü Anayasaya uygunluk denetimi yapılan kural "Sıkıyönetim Komutanlığı

nezdindeki askerî mahkemelerden gelen işleri Askerî Yargıtayın iki ay içinde karara bağlaması" kuralıdır, "iki ay" sınırlamasını görmezlikten gelerek süre konusunun soyut ve kuramsal olarak ele alınabilmesi düşünülemez. Öte yandan Kanunda böyle bir sürenin saptanmasının nedeni iyi niyet gösterilmiş ve birtakım önemli davaları sürüncemede bırakmamak gibi övülmeğe değer bir erek güdülmüş olsa bile kural Anayasa'ya aykırı sonuçlara yol açar nitelikte ise niyet ve ereğin Anayasa ile olan çelişki ve tutarsızlığı ne giderebileceği ne de haklı gösterebileceği ortadadır.

Dava konusu kural, yukarıda da değinildiği üzere, yalnız savaş halinde isleyebilecek bir kuralı savaşız sıkıyönetim halinde de uygulamaya geçirmekte; böylece sıkıyönetim ve savaş halleri birleştirilmek istenmiş gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Oysa Anayasa'nın değişik 124. maddesi, anlatım yönünden karışıkça görünmesine rağmen, son fıkrasında sıkıyönetim ve savaş hallerini birbirinden ayırdığı gibi değişik 136. maddenin güvenlik mahkemelerine ilişkin ikinci fıkrasında da bu iki hal ayrı ayrı belirlenmiştir. Başkaca Askerî yargıya ilişkin değişik 138. maddenin üçüncü fıkrasında "Askerî Mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir." denilmek yoluyla savaş ve sıkıyönetim halleri arasındaki ayırım korunmuş bulunmaktadır.

1402 sayılı Kanunun dava konusu değişik 20. maddesi sıkıyönetim ve savaş hallerini birleştirdiği ve Askerî Yargıtayı her iki halde de aynı hükümlere bağladığı için yukarıda açıklanan maddelerin belirlediği Anayasa ilkesi ile de çelişir durumdadır.

Özetlenecek olursa, 13/5/1971 günlü, 1402 sayılı sıkıyönetim Kanununun 15/5/1973 günlü, 1728 sayılı Kanunla değişik, 20. maddesi Anayasaya aykırı bulunduğundan iptal edilmesi gerekir. Kuralın Anayasaya aykırı olmadığına ve davanın reddine ilişkin olarak verilen 19/2/1974 günlü, 1973/25 -1974/5 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına yukarıdan beri açıklanan nedenlerle karşıyız.

Başkanvekil

Avni Givda

Üye

Ahmet Akar